

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ วารสาร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตร

1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1.2 หลักสูตรสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 6

1.2.1 มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2

1.2.2 การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

1.2.3 รูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

1.2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

ตามสภาพจริง

2. ทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

2.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

2.3 การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

3. คุณธรรมจริยธรรมความมีวินัย

3.1 ความหมายและคุณลักษณะของความมีวินัย

3.2 ความสำคัญและความจำเป็นของระเบียบวินัย

3.2 การปลูกฝังและการเสริมสร้างความมีวินัย

4. ความพึงพอใจ

4.1 ความหมายของความพึงพอใจ

4.2 องค์ประกอบของความพึงพอใจ

4.3 การสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพึง

5. หนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 5.1 ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 5.2 ลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 5.3 ลักษณะที่ดีของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 5.4 คุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
6. แผนการจัดการเรียนรู้
 - 6.1 ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 6.2 หัวข้อสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 6.3 ขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
 - 6.4 รูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักสูตร

1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านร่างกาย ความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบ ต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเป็น 8 กลุ่มสาระ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 5-7) ดังนี้

- 1.1.1 ภาษาไทย
- 1.1.2 คณิตศาสตร์

1.1.3 วิทยาศาสตร์

1.1.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.1.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

1.1.6 ศิลปะ

1.1.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

1.1.8 ภาษาต่างประเทศ

สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนรวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ และกิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติตนเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

1.2 หลักสูตรสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดขอบข่ายและเนื้อหาพระพุทธศาสนาไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา จะเน้นการเชื่อมโยง บูรณาการรายละเอียดสาระการเรียนรู้เป็นความคิดรวบยอดหรือเรื่องใหญ่ 3 เรื่อง คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้ครูจะต้องใช้จิตวิทยาพัฒนาการ ควบคุมไปด้วย คือให้ความสำคัญกับวุฒิภาวะของผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2546 : 207-208)

1.2.1 มาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

สาระที่ 1 : ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลัก ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

1. รู้และเข้าใจเรื่องราวพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติความสำคัญของ ศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือ
2. รู้และบอกหลักธรรมสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ และ ศาสนาอื่น ๆ
3. รู้และเข้าใจเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยม ที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

1. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในสังคม พร้อมทั้งบอกแนว ปฏิบัติของตน เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต
2. เห็นคุณค่าการทำความดีของบุคคลสำคัญ และเสนอ เป็นแนวทางการปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อนและสังคมใกล้เคียง เพื่อการอยู่ร่วมกัน ได้อย่าง สันติสุข

3. เห็นประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญาตามแนวทางศาสนาและสามารถปฏิบัติได้

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

1. รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามตามหลักธรรม ทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเอง กลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิก และสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดตัว ชุมชน และประเทศชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

2. ใช้ภาษาในกัมภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนาด้วยความเต็มใจ

3. ฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่น ได้โดยมีสติสัมปชัญญะในขณะที่ปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. พระพุทธ เกี่ยวับ

1.1 ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

1.2 ชาดก

1.3 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2. พระธรรม เกี่ยวับ

2.1 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2.2 พุทธศาสนสุภาษิต

2.3 พระไตรปิฎก

2.4 เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก

2.5 ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

2.6 การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

3. พระสงฆ์ เกี่ยวับ

3.1 ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา

3.2 หน้าที่ชาวพุทธ

3.3 มารยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ

3.4 ชาวพุทธตัวอย่าง

3.5 ศาสนพิธี

เนื้อหาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ประกอบด้วยเนื้อหา หลักธรรมนำชีวิต 14 ประการ ได้แก่

1. ศรัทธา 4
2. พุทธกิจ 5
3. อริยสัจ 4
4. หลักกรรม
5. ไตรสิกขา
6. เบญจศีล
7. เบญจธรรม
8. อบายมุข 6
9. อกุศลมูล 3
10. กุศลมูล 3
11. พลละ 4
12. คารวะ 6
13. ความกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์
14. มงคลชีวิต 38 ได้แก่ มีวินัย การทำงานไม่มีโทษ และ

ไม่ประมาทในธรรม

ผลการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
 รู้และเข้าใจ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรมทาง
 พระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทาง
 พระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก หน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ
 และการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ชาวพุทธตัวอย่าง การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา วันสำคัญ
 ทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี เห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัย มีนิสัยดี เห็นคุณค่า
 และอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถานในท้องถิ่น มุ่งมั่นประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมทาง
 พระพุทธศาสนา เป็นศาสนิกชนที่ดี มีสติสัมปชัญญะและใช้ไตรสิกขาในการเรียนรู้
 การทำงาน การอยู่ร่วมกัน และการดำเนินชีวิต

1.3 การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

ในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของประเทศไทย ที่จะต้องใช้สิ่งที่มีคุณค่ายิ่งของสังคมไทยเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม หลักสูตรได้ออกแบบให้สอนเน้นความคิดรวบยอด คือ สรีรชาติต่อ พระรัตนตรัย โดยการสร้างสรีรชาติด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสรีรชาติต่อ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อเป้าหมายในการสร้างสรีรชาติของผู้เรียนต่อพระรัตนตรัย การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงควร โยงสาระการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนา ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 186)

1.3.1 ครูควรใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดระดับสูง (High Level Thinking) โดยให้เด็กนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ พยายามเพิ่มศักยภาพการคิด นำความรู้ไปใช้ และพัฒนาแนวใหม่อย่างต่อเนื่อง ประเมินความเหมาะสม เฝ้าดูสถานการณ์ และต้องสนใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 คำถามหรือแบบฝึก เมื่อครูสอนพระพุทธศาสนาควรเป็นคำถามปลายเปิด (Open Endedness) เพื่อให้นักเรียนคิดได้กว้างขวาง และหลากหลาย ไม่ควรเป็นเรื่องที่มีคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว

1.3.3 ส่งเสริมกรณีศึกษาให้สามารถค้นพบวิธีแก้ปัญหา กรณีพบทางออก ของชีวิตด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการคิดแบบยล คือ โยนิโสมนสิการ

1.3.4 ฝึกกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้มาก โดยศึกษามาจากสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางด้วยบริบทที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาพระพุทธศาสนาควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวใจพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นหนทางในการหล่อหลอมความเป็นไทย

1.3.5 ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้า เช่น เลือกศึกษาเรื่องจากชาดก และเรื่องน่ารู้ การให้ออกาสนักเรียนเลือกจะช่วยสร้างนิสัยรัก อิสระ และเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์

1.3.6 จัดระยะเวลาเรียนให้พอเหมาะและมีความหลากหลายของวิธีการ ครูควรสร้างกิจกรรมที่ทำทหายความสามารถของเด็ก คาดคะเนเวลาอย่างเหมาะสม และเข้าใจ หลักการของการบูรณาการเชื่อมโยงหัวข้อความรู้ไปสู่ความคิดรวบยอดที่เป็นองค์รวม

1.4 รูปแบบการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

นักการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับ

ธรรมชาติของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 189-191)

1.4.1 วิธีการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์และตัดสินใจ
แก้ปัญหาซึ่งสมน อมรวิวัฒน์ ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวง
ศึกษาธิการ. 2546 : 189)

1) การเผชิญ ชีวิตเมื่ออุบัติขึ้นและเจริญเติบโตย่อมต้องพานพบผู้คน
สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์มากมายหลายแบบ คนต้องเผชิญกับความสับสน ไม่แน่ใจ
กับความเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่จะต้องเผชิญ

2) การผจญ ความสับสนและซับซ้อนของประสบการณ์ที่บุคคล
ได้ผ่านพบ ทำให้เกิดเงื่อนงำและปัญหา คนเราต้องเรียนรู้วิธีการต่อสู้ แก้ไขปัญหาด้วย
ความพร้อมทุกด้านอย่างมีหลักการและวิธีการผจญสถานการณ์ที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม

3) การผสมผสาน ชีวิตและสังคมมีองค์ประกอบที่ละเอียดอ่อน
และหลากหลาย ย่อมต้องการความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกันสนิทได้สัดส่วนพอเหมาะ
มีเหตุผล และนำไปสู่ความวัฒนา

4) การเผด็จ มนุษย์ต้องเรียนรู้ฝึกฝนความคิดความสามารถและวิธีการ
ที่จะสามารถเอาชนะปัญหาได้สำเร็จ โดยไม่ก่อปัญหาสืบเนื่องต่อไป ซึ่งกระบวนการ
ของกิจกรรมการสอนมี 4 ขั้นตอน คือ การรวบรวมข้อมูล การประเมินค่าเพื่อหาคุณค่า
ที่แท้และคุณค่าเทียม การเลือกและการตัดสินใจ และการฝึกปฏิบัติ

1.4.2 รูปแบบการเรียนการสอนของโคลเบอร์ก : การอภิปรายถึงปัญหา
จริยธรรม (Lowsesce Kohlberg : Discssion of morol dilemmas)

แนวคิดพื้นฐานของโคลเบอร์ก จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ
ความผิดถูกของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา
ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โดยโคลเบอร์กได้ยึดทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต์ (Peaget) เป็น
หลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งโคลเบอร์ก (Kohlberg) มีความเชื่อว่า
กฎเกณฑ์ที่คนเราได้ตัดสินใจความผิดถูกของการกระทำจะพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นต่ำกว่า
ไปสู่ขั้นที่สูงกว่าทีละ 1 ขั้น ไม่มีการข้ามขั้น และไม่มีการเร่งขั้น โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น
3 ระดับ ภายในแต่ละระดับ ยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น ดังนี้
(ไพฑูริย์ สินลาร์ตัน และประนอม รอดคำดี. 2534 : 94 – 97)

1) ระดับก่อนเกณฑ์ อายุประมาณ 2 – 12 ปี

ขั้นที่ 1 ใช้การลงโทษ เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 ใช้การตอบสนองความต้องการของคนเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

2) ระดับกฎเกณฑ์สังคม อายุประมาณ 12 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 3 ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 ใช้ระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการ

ตัดสินใจ

3) ระดับเลยเกณฑ์สังคม อายุประมาณ 20 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 5 ใช้สัญญาสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 6 ใช้หลักการจริยธรรมสากล เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

1.4.3 รูปแบบการเรียนการสอนของวิลเลียมส์ ยุทธวิธีการสอนเมื่อใช้คิด

และรู้สึก (Frank E. Williams : Teaching strategies for thinking and feeling)

ซึ่งวิลเลียมส์มีหลักการเกี่ยวกับลักษณะของการเรียนที่มีประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

1) การเรียนรู้จะเกิดได้ดีถ้าเด็กซึ่งเป็นผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมผลิตหรือการ

กระทำด้วย และการเรียนนั้นมีพื้นฐานจากความสามารถและสไตล์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

2) การคิดและการรู้สึกเกิดขึ้นด้วยกันมิได้แยกจากกัน ทุกครั้ง

ที่บุคคลคิดเรื่องใดจะมีความรู้สึกเชื่อมโยงด้วย และได้กำหนดยุทธวิธีการสอน 18 วิธี ดังนี้

2.1) การใช้สิ่งตรงข้าม (Paradox) ยุทธวิธีนี้ต้องการให้ผู้เรียนมีความไว

ต่อการสังเกตความแตกต่างระหว่างความเป็นจริงกับความเชื่อทั่ว ๆ ไป

2.2) การใช้คุณสมบัติ (Attribute) คุณสมบัติเป็นลักษณะประจำ

ของสิ่งของ คุณภาพและสัญลักษณ์ของสิ่งของ

2.3) การใช้การเปรียบเทียบ (Analogies) การเปรียบเทียบแบบนี้

จะเปรียบเทียบส่วนที่เหมือนมากกว่าส่วนที่แตกต่าง

2.4) ชี้ให้เห็นจุดบอด (Discrepancies) โดยให้นักเรียนเห็นข้อมูลที่ขัด

2.5) ตั้งคำถามขั้ว (Ask Provocative questions) การถามคำถามที่ขั้ว

มีจุดมุ่งหมายที่จะเร้าให้เกิดความสนใจอยากสืบเสาะ สืบสวน และค้นหาความรู้ใหม่ ๆ

2.6) ให้ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลง (Change) ให้เด็กเห็นถึงลักษณะ

การเปลี่ยนแปลงของโลก

2.7) ใช้ตัวอย่างของนิสัยความเคยชิน (Habit) ยุทธวิธีนี้ต้องการช่วย

ให้เด็กหลีกเลี่ยงจากการคิดที่เป็นไปตามความเคยชิน

- 2.8) ใช้การค้นหาโดยมีโครงสร้าง (Organized random search)
ครูให้ตัวอย่างชี้ให้เห็นโครงสร้าง กฎเกณฑ์พื้นฐาน
- 2.9) สอนทักษะของการค้นหา (Skills of search) ได้แก่การสอน
ให้นักเรียนมีวิธีการต่าง ๆ ในการค้นหาข้อมูล ตลอดจนทดลองวิทยาศาสตร์แล้วรายงานผล
- 2.10) สร้างความอดทนต่อสิ่งคลุมเครือ (Tolerance for ambiguity)
ครูให้สถานการณ์ที่ท้าทายและให้เป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้นักเรียนได้คิดต่อว่าควรจะเป็น
อย่างไร
- 2.11) ส่งเสริมการคิดเชิงญาณ (Intuitive expression) ยุทธวิธีนี้ส่งเสริม
ทักษะการคิดทางอารมณ์ หรือการคิดจากกลางสังหรณ์ และการสังเกตสิ่งต่าง ๆ
จากประสาทสัมผัสด้านต่าง ๆ
- 2.12) สอนมิใช่เพื่อให้ปรับตัว (Adjust) สอนเพื่อให้เกิดพัฒนา
(Development)
- 2.13) ศึกษาบุคคลที่สร้างสรรค์และกระบวนการสร้างสรรค์ (Creative
people and creative processes) ยุทธวิธีนี้ครูให้นักเรียนศึกษาบุคคลที่ได้รับยกย่องว่า
มีความสร้างสรรค์ และให้ศึกษาถึงกระบวนการและวิธีการสร้างสรรค์ของบุคคลเหล่านั้น
- 2.14) ส่งเสริมให้นักเรียนประเมินสถานการณ์ (Evaluate situation)
ครูให้นักเรียนเลือกคำตอบจากการพิจารณาเหตุและผล หรือให้ทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้น
- 2.15) พัฒนาทักษะการอ่านอย่างสร้างสรรค์ (Creative reading)
ยุทธวิธีนี้ฝึกให้เด็กสร้างความคิดจากการอ่าน “มิใช่อ่านเพื่อทราบว่าคุณจะอะไร แต่เพื่อให้ทราบ
ว่ามันพาเราไปที่ไหน”
- 2.16) พัฒนาทักษะในการฟังอย่างสร้างสรรค์ (Creative listening)
ฝึกให้นักเรียนฟังเพื่อได้ข้อมูล ข้อคิด ซึ่งจะนำไปสู่เรื่องอื่น ๆ ต่อไป
- 2.17) พัฒนาทักษะในการเขียนอย่างสร้างสรรค์ (Creative writing)
ยุทธวิธีนี้ฝึกให้นักเรียนเขียนบรรยายความคิดของตนเองให้ชัดเจน และแสดงอารมณ์
ความรู้สึกออกมาทางการเขียน
- 2.18) พัฒนาทักษะในการจินตนาการมองเห็นภาพ (Skills in
visualization) ครูฝึกให้นักเรียนบรรยายสิ่งของหรือสถานการณ์จากแง่มุมต่าง ๆ หรือให้
บรรยายออกมาเป็นรูปทรงสามมิติ

1.4.4 รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งมีหลายรูปแบบ ทั้งการออกแบบเนื้อหาสาระแบบเน้นเฉพาะสาขาวิชา แบบสาขาวิชาคู่ขนาน แบบหลายสาขาวิชารวมกัน แบบสหวิทยาการ แบบวันแห่งการบูรณาการ และแบบบูรณาการอย่างสมบูรณ์ หรือจะจัดสอนแยกเฉพาะคุณธรรมที่ต้องการเน้น การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจึงจำเป็นที่ครูต้องจัดประสบการณ์ สถานการณ์ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ใช้จิตวิทยาพัฒนาการควบคู่ไปด้วย โดยสิ่งสำคัญที่ครูต้องตระหนัก คือ วุฒิภาวะ ความรู้สึกของนักเรียน ต้องให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความชื่นชม ไม่ใช่เป็นการบังคับให้กระทำ การจัดประสบการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สรุปได้ดังนี้

- 1) ให้ผู้เรียนอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี ได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน
จนเห็นคุณค่า โดยจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ
- 2) เสนอปัญหาให้ผู้เรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง เรื่องจริง
สร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนใช้เหตุผลตลอดเวลา เมื่อผู้เรียนพบปัญหาของคนอื่นหรือสังคมอื่น
ก็จะนำมาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ของตัวเอง ทำให้เกิดความรู้สึกที่จะปรับปรุงพฤติกรรม
ของตนเองโดยปริยาย
- 3) แสวงหาแบบอย่างกิจกรรมต่าง ๆ และวัฒนธรรมที่ค้ำจุน เช่น
ศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จะขัดเกลาความคิดและจิตใจของผู้เรียนให้มีความประณีต
ละเอียดอ่อน สร้างค่านิยมได้
- 4) จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่าง
สามารถพัฒนาค่านิยมได้
- 5) ให้โอกาสผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ ให้อิสระแก่ผู้เรียน
ตามความต้องการ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามความถนัดและความสนใจ

1.4.5 รูปแบบการสอนตามแนวพุทธวิธี ที่เรียกว่า ลีลาการสอน 4 อย่าง
ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้เสนอแนวการสอนพุทธศาสนาให้ประสบผลสำเร็จ คือ
(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 168-169)

- 1) สันถัสสนา (แจ่มแจ้ง) คือสอนให้เข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเห็นด้วย
ตาตนเอง ซึ่งจะให้ได้มาตรฐาน ส 1.1
- 2) สมาทปนา (จงใจ) คือสอนให้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดมั่น
ในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงาม และเชื่อในหลักกรรม ซึ่งจะทำได้มาตรฐาน ส 1.2

3) สมุดเตชนา (แก้วกล้า) คือสอนให้มีความพยายาม ในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนาพิธี โดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะทำได้มาตรฐาน ส 1.3

3) สัมปหังสนา (ร่าเริง) คือสอนสนุกด้วยสื่อและกิจกรรมที่ให้เด็กรักที่จะเรียนวิชาพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดชีวิตตามหลักการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

1.5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนาตามสภาพจริง

1.5.1 การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะวัดและประเมินผลจากสภาพจริง (Authentic assesment) อันเป็นการประเมินผลการเรียนที่เอื้อต่อการค้นหาความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน รวมทั้งสามารถประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อันเป็นแนวทางที่พัฒนาผู้เรียนได้เต็มศักยภาพ การวัดผลต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วยังอาจใช้กระบวนการวัดตามระบบศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ครอบคลุมและดูด้านที่ฝึกปฏิบัติ คือ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 209-210)

- 1) ศีล พฤติกรรมดีงามทั้ง กาย วาจา และอินทรีย์ทั้ง 6 เลขชิน คล่องตัว อยู่ตัว เป็นวินัย เข้าสู่ชีวิต โดยการสังเกต การบันทึก
- 2) สมาธิ จิตใจมีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความสุข โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการตรวจสอบตนเอง
- 3) ปัญญา ความรู้ คิด เข้าใจ การมองเห็นความจริง เท่าทัน ทั้งระบบความสัมพันธ์ เป็นเหตุเป็นผลเชื่อมโยงประยุกต์เข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง หรือถ้าจะให้ชัดเจนขึ้น ควรประเมินตามสภาพจริง เพื่อดูการพัฒนาวุฒิภาวะทางธรรมจริยา ตามหลักอริยวัฑฒ 5 คือ
 - 3.1) ศรัทธา วัดว่ามีความเชื่อที่ไม่งมงาย มีเหตุผลประกอบด้วยปัญญา ซึ่งไม่เบียดเบียนชีวิตและสังคม โดยการสังเกต การสะท้อนความคิด การตรวจสอบตนเอง
 - 3.2) ศีล วัดว่ามีความประพฤติและวิถีชีวิต ไม่เบียดเบียนแต่เกื้อกูล มีวินัย เอื้อต่อวัฒนธรรม โดยการสังเกต การตรวจสอบตนเอง การบันทึกพฤติกรรม
 - 3.3) สุตะ วัดว่ามีความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร ข้อมูล ทันทต่อเหตุการณ์

สถานการณ์และมีความรู้เหมาะแก่การดำรงชีวิต กิจการของตน โดยการสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์

3.4) จาคะ วิชาว่ามีจิตใจกว้างขวาง ไม่คับแคบไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเสียสละ บำเพ็ญประโยชน์ โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม

3.5) ปัญญา วิชาว่าคิด เข้าใจ ทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา รู้จักแยกแยะ ชั่วดี คุณโทษ ประโยชน์ - มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หยั่งถึงเหตุปัจจัย และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

1.5.2 หลักการสำคัญของการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ในการวัดและประเมินผล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เน้นความสามารถและคุณลักษณะที่แท้จริงของผู้เรียน จะต้องยึดหลักการสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นการประเมินในสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง หรือเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ผสมผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมาย ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- 2) เป็นการประเมินที่ครอบคลุมการแสดงออก การกระทำ กิจกรรม และกระบวนการทำงาน ผลงาน ผลการกระทำ รวมถึงเพิ่มสะสมผลงานของผู้เรียน
- 3) เน้นการประเมินความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดค้น การใช้เหตุผล กระบวนการคิด การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้และการปรับปรุงพัฒนา
- 4) เน้นการประเมินพัฒนาการ ค้นหาสิ่งที่ดีงามของผู้เรียน เป็นการประเมินเชิงบวกไม่ใช้การประเมินเพื่อจับผิดหรือค้นหาข้อบกพร่อง และมีการนำข้อมูลจากการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย
- 5) เป็นการประเมินที่ต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม
- 6) เป็นการประเมินเชิงคุณภาพ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยจำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องพึงจัดการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียน ทั้งกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ สถานการณ์ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยสิ่งสำคัญที่ครูต้องตระหนัก คือ ความรู้สึกของนักเรียน ต้องให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความชื่นชม ไม่ใช่เป็นการบังคับให้กระทำ

2. ทฤษฎีจิตวิทยาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

2.1 ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม

คำว่าคุณธรรมและจริยธรรม เป็นคำที่มีผู้นำมาใช้ควบคู่กันอยู่เสมอ แม้คำสองคำนี้จะให้ความรู้สึกที่คล้ายว่ามีความหมายเหมือนกัน แต่ก็มีบางสิ่งที่จำแนกให้เห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจน มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรมไว้แตกต่างกัน ดังนี้

2.1.1 ความหมายของคุณธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 191) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

พนัส หันนาคินทร์ (2526 : 28) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีงาม ซึ่งเป็นผลมาจากการประพฤติตามจริยธรรมหรือค่านิยม

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ). 2527 : 90) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนตัว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุข จึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539 : 115) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง สิ่งที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์มากและมีโทษน้อย สิ่งที่เป็นคุณธรรมในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกัน เพราะการเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนาและการศึกษาของคนในสังคมนั้น

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีงาม ที่เป็นผลมาจากการประพฤติปฏิบัติ ก่อให้เกิดสันติสุข และเป็นที่ต้องการของมนุษย์ในทุกสังคม

2.1.2 ความหมายของจริยธรรม

สาโรช บัวศรี (2532 : 59) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางแห่งการประพฤติ เพื่ออยู่กันอย่างร่มเย็นในสังคม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539 : 113) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งหมายถึง ทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย

พระธรรมมากรณ์ (2541 : 9) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักที่ควรประพฤติ เพื่อประโยชน์สุข ของคนส่วนรวม

สรุปความหมายได้ว่า คุณธรรมกับจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน คำว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีงาม ที่เป็นผลมาจากการประพฤติปฏิบัติ ก่อให้เกิดสันติสุข และเป็น ที่ต้องการของมนุษย์ ส่วนความหมายของจริยธรรม สรุปได้ว่า หมายถึง แนวทางที่ดี ที่ถูกต้อง แห่งการประพฤติ การดำรงชีวิต การครองชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

นักจิตวิทยาที่ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมส่วนใหญ่ยอมรับว่า จริยธรรม ของมนุษย์จะมีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็น ได้ชัดจากวัยทารกถึงวัยรุ่นใหญ่ แม้ว่ามนุษย์จะมีการพัฒนาทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎีทั้งหลายก็ยังเชื่อว่า การพัฒนาในแต่ละ บุคคล มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่าง ที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังค้นคว้าทางจริยธรรม ส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า ต้นกำเนิดหรือแหล่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมนั้น อยู่ที่ การเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ แต่ก็มีความคิดที่แตกต่างกันออกไปมาก เป็นเหตุให้เกิดทฤษฎี ในด้านนี้มีมากมาย เช่น

2.2.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic theory) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่า จริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับมโนธรรม (Conscience) จริยธรรมเกิดจากกระบวนการภายในของ วัฒนธรรม หรือบรรทัดฐานของพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู ได้แก่การถือตนตามอย่าง (Identification) ทำให้ เด็กรับเอาบุคลิกภาพ ค่านิยม มาตรฐานจริยธรรมในสังคม เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังจริย ธรรมหากความต้องการของตน ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมต้องการ ก็จะเกิดความขัดแย้งกันขึ้น และถ้าบุคคลนั้นทำชั่ว เขาก็จะเกิดความละอายใจ ไม่สบายใจ ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษตัวเอง ต่อไปเขาจะไม่ทำซ้ำอีก โดยไม่ต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือ เขามีความรู้สึก ผิดชอบชั่วดี หรือเกิดมโนธรรมภายในใจนั่นเอง (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541 : 32-33)

2.2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ เห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือวัฒนธรรม เป็นตัวการในการกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social contingency) ให้แก่เด็กตั้งแต่กำเนิด โดยนำเอาหลักการเสริมแรง และหลักการ เชื่อมโยงมาอธิบายวิธีการ โดยมีความเชื่อเบื้องต้น ดังนี้ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541 : 235-236)

1) พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดจากการเจริญเติบโตของการคล้อยตาม กฎเกณฑ์จริยธรรมของสังคม ทั้งทางความประพฤติและอารมณ์ มากกว่าเกิดจาก

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสมอง (Cognitive structure change)

2) แรงจูงใจพื้นฐานที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางจริยธรรมทุกจุด มีรากฐานมาจากความต้องการทางชีวภาพ หรือความต้องการรางวัลจากสังคม และการหลีกเลี่ยงการลงโทษ

3) พัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม

4) พื้นฐานทางจริยธรรม (Basic moral norm) เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยมีสาเหตุมาจากกฎเกณฑ์วัฒนธรรมภายนอก

5) สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมมากเท่าใด ขึ้นอยู่กับปริมาณของรางวัล การลงโทษ การห้าม การเห็นแบบอย่างจากพ่อแม่ และบุคคลอื่น ซึ่งเป็นตัวแทนสังคม (Socializing agent)

2.2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางพุทธิปัญญา (Cognitive development theory)

นักจิตวิทยาในทฤษฎีนี้ มีความเชื่อเบื้องต้น ดังนี้ (ชัยพร วิชาวุธ, ธีระพร อุวรรณโณ และพรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2531 : 15 - 19)

1) พัฒนาการทางจริยธรรมมีโครงสร้างพื้นฐานทางพุทธิปัญญา (Cognitive) และมีองค์ประกอบทางการเลือกให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

2) แรงจูงใจเบื้องต้นเกี่ยวกับจริยธรรม คือแรงจูงใจที่เกี่ยวกับการยอมรับ (Acceptance) การมีความสามารถ (Competence) การเคารพตนเอง หรือเข้าใจตนเองอย่างดั่งแท้ (Self-esteem or self actualization) มากกว่าจะเป็นความต้องการอย่างเป็นทางการ หรือการลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับความกลัว

3) ลักษณะสำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม คือพัฒนาการจะเป็นสากล มีขั้นตอนเหมือนกันทุกวัฒนธรรม เพราะในทุกวัฒนธรรมจะมีการปฏิสัมพันธ์กันในสังคม มีการสวมบทบาท (Role taking) และมีความขัดแย้งในสังคม ซึ่งต้องการบูรณาการทางจริยธรรม (Moral integration) เช่นเดียวกัน

4) กฎเกณฑ์ปกติเบื้องต้นของจริยธรรม เกิดจากประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มากกว่าเกิดจากการสร้างกฎเกณฑ์ภายในตัวเอง จึงไม่นิยมขั้นพัฒนาการภายใน แต่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนกับคนอื่น

5) สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม โดยพิจารณาจากคุณภาพและขอบเขตต่างๆไปของสิ่งเร้าทางพุทธิปัญญาและทางสังคมตลอดช่วงพัฒนาการของเด็ก มากกว่าเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่างจากพ่อแม่ หรือประสบการณ์ที่ได้จากวินัย

การลงโทษ หรือรางวัล

2.2.4 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีที่แสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง โดยกล่าวถึงสาเหตุทางจิตใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม ทฤษฎีนี้สร้างมาจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของคนไทยที่มีอายุ 6 ถึง 60 ปี ซึ่งการที่คนเราจะทำความดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล สาเหตุภายใน คือ ลักษณะทางจิตต่าง ๆ เช่น การไม่เห็นแก่ตัวแต่เห็นแก่ส่วนรวม การมุ่งอนาคตและความสามารถในการควบคุมตนเอง นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตใจด้านอื่นคือความพอใจ และเห็นด้วยกับความดีต่าง ๆ และเห็นความสำคัญของความดีเหล่านั้น เช่น ความซื่อสัตย์ การเคารพกฎระเบียบและกฎหมาย ความสามัคคี เป็นต้น ส่วนสาเหตุภายนอกตัวคน ในการที่บุคคลนั้นทำความดีหรือละเว้นการกระทำที่ไม่น่าปรารถนามากน้อยเพียงใด สาเหตุที่สำคัญ คือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรมและสถานการณ์ ในขณะที่บุคคลประสบอยู่ (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2539 : 1)

2.3 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ผู้บริหารโรงเรียน คณะครูอาจารย์ ควรจะได้พิจารณาถึงทฤษฎีทางจิตวิทยา และแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีเหล่านั้น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาวางแผนดำเนินงานปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา ให้ประสบผลสำเร็จ อย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีจิตวิทยาในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541 : 235-248)

2.3.1 ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychoanalytic theory) ในตอนแรกเสนอโดยซิกมันด์ ฟรอยด์ เป็นทฤษฎีบุคลิกภาพเพื่ออธิบายการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลไว้ด้วยแนวความคิดพื้นฐานที่ว่า ทารกเกิดมาพร้อมสัญชาตญาณพื้นฐาน 2 ประการ คือสัญชาตญาณแห่งชีวิต (Eros) และสัญชาตญาณแห่งความตาย (Thanatos) สัญชาตญาณพื้นฐานทั้งสองประการนี้เป็นแหล่งก่อให้เกิดพลังงานทางจิต ซึ่งจะกระจายการทำงานในระบบของบุคลิกภาพ 3 ระบบ คือ อิด (Id) อีโก (Ego) และซูเปอร์อีโก (Superego) ระบบของบุคลิกภาพทั้ง 3 ระบบนี้ ไม่ได้พัฒนาขึ้นมาพร้อมกัน แต่จะพัฒนาไปตามขั้นตอน ฟรอยด์ เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเริ่มจากช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาอีโก ในช่วงเวลาที่เด็กต้องพึ่งพ่อแม่ แต่บางครั้งเด็กก็ทำตนแตกต่างไปจากที่พ่อแม่ต้องการให้ทำ ทำให้พ่อแม่เกิดความไม่พอใจ เด็กเกรงว่าจะสูญเสียความรักจากพ่อแม่ไป จึงหันมาทำตนตามอย่าง หรือลอกแบบ (Identify) รับเอาบุคลิกของ

พ่อแม่บ้างอย่างมาเป็นของตน (ชัยพร วิชชาวุธ, ธีระพร อุวรรณโณ และพรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2531 : 11 - 14)

2.3.2 ทฤษฎีกระจ่างนิยาม (Theory of Value Clarification หรือ VC)

การกระจ่างนิยาม หรือการทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นทฤษฎีและวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา และประเทศไทยก็มีผู้สนใจไม่ใช่น้อย แนวความคิดพื้นฐานของผู้ที่เสนอกะบวนกร VC กลุ่มแรกคือราท ฮาร์มัน และไซมอน (Raths, Harmin and Simon) ถือว่า ค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆเป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูก ที่ควรเป็นอย่างไร (ชัยพร วิชชาวุธ, ธีระพร อุวรรณโณ และพรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2531 : 14 - 16)

2.3.3 ทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรม (Theory of Moral Reasoning หรือ MR)

ผู้เสนอทฤษฎีการใช้เหตุผลทางจริยธรรม คือ โคลเบอร์ก ทฤษฎีของโคลเบอร์ก ได้ครอบงำความคิดของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาของประเทศตะวันตกเป็นจำนวนมาก และได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการคิดของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาไทยตลอดศตวรรษที่ผ่านมา การวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมในประเทศไทย ก็อยู่ในกรอบความคิดและวิธีการของโคลเบอร์กเช่นกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. 2530 : 131)

แนวคิดพื้นฐานของโคลเบอร์ก จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ ความผิดถูกของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โดยโคลเบอร์กได้ยึดทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต์ เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น ซึ่งโคลเบอร์ก มีความเชื่อว่า กฎเกณฑ์ที่คนเราได้ตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ จะพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นต่ำๆ ไปสู่ขั้นที่สูงกว่าทีละ 1 ชั้น ไม่มีการข้ามขั้น และไม่มีการเร่งขั้น ดังนี้ (ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน และประนอม รอดคำดี. 2534 : 94 – 97)

1) ระดับก่อนเกณฑ์ อายุประมาณ 2 – 12 ปี

ชั้นที่ 1 ใช้การลงโทษ เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ชั้นที่ 2 ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการ

ตัดสินใจ

2) ระดับกฎเกณฑ์สังคม อายุประมาณ 12 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 3 ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 ใช้ระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

3) ระดับเลขเกณฑ์สังคม อายุประมาณ 20 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 5 ใช้สัญญาสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 6 ใช้หลักการจริยธรรมสากล เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

2.3.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) โดยนักจิตวิทยาชาวสหรัฐอเมริกา ชื่อ อัลเบิร์ต บันดูรา ซึ่งมีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Observation Learning หรือ Modeling) โดยบันดูรา มีความเห็นว่าทั้งสิ่งแวดล้อมและตัวผู้เรียนมีความสำคัญเท่า ๆ กัน ซึ่งการเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวแบบสัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ หรืออาจเป็นรูปภาพการ์ตูน หนังสือก็ได้ นอกจากนี้คำบอกเล่าด้วยคำพูดหรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ก็เป็นตัวแบบได้ ซึ่งเราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยกระบวนการสังเกตจากตัวแบบ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นการรับมา และขั้นการกระทำ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ และประนอม รอดคำดี. 2534 : 94 – 97)

2.4 แนวทางปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

พวงศักดิ์ จันทรสุนทร (2541 : 1-5) ได้สรุปแนวทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและความเป็นไทย สำหรับเด็กและเยาวชน ในการบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย ดังนี้

2.4.1 เสริมสร้างกิจกรรมให้บิดาและผู้ปกครองเป็นศาสนิกชนที่ดี และอบรมสั่งสอนบุตรให้เห็นคุณค่าของการเป็นคนดีมีคุณธรรม

2.4.2 ปลูกฝังค่านิยมความขยัน ความซื่อสัตย์ ประหยัด อดทนให้แก่เด็กและเยาวชน

2.4.3 พัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน และเทคนิคการสอนศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม แก่ครู อาจารย์ และผู้เผยแพร่ศาสนา ทั้งในระบบและนอกระบบ

- 2.4.4 สนับสนุนการจัดศาสนพิธี เพื่อให้เกิดความเข้าใจในศาสนาอย่างถูกต้อง
- 2.4.5 สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนที่นับถือศาสนาพุทธ หรือศาสนาอื่น
ได้บวชเรียนในศาสนานั้นๆ
- 2.4.6 ส่งเสริมการทำกิจกรรมด้านศาสนา จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณีไทย
ให้แก่เด็กและเยาวชนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน
- 2.4.7 เสริมสร้างกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนไทยมีความภาคภูมิใจในความ
เป็นไทย ดำรงชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่งดงาม มีความกตัญญู และรับผิดชอบ
- 2.4.8 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าใจถึงคุณค่างานศิลปะของไทยและภูมิปัญญา
ท้องถิ่น มีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ตลอดไป
- 2.4.9 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง
- 2.4.10 สนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการปลูกฝังพฤติกรรม
ทางจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน จากแนวทางดังกล่าวจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น มีความ
จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการเสริมสร้าง
คุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนของชาติ

3. คุณธรรม จริยธรรมความมีวินัย

3.1 ความหมายและคุณลักษณะของความมีวินัย

ไพโรจน์ สมงาม (2541 : 39) ได้กล่าวถึงวินัยหรือความมีระเบียบวินัยว่า หมายถึง โครงสร้างของความเป็นคนที่ควบคุมสิ่งที่ดี จะได้ไม่ต้องเสียหาย เพราะความ
ไม่ดีซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม รู้จักขอบเขตของตนเอง ซึ่งก็คือการรู้คุณค่าของความเป็นคน
ของตัวเองและของผู้อื่น

เอกวิทย์ ฌ ถलग (2541 : 61) ได้สรุปความหมายของวินัย ว่า วินัย คือ
สมรรถภาพในการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามความประสงค์ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ประชาคม
ของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นผู้ตั้งขึ้นโดยรวม อาจจะมีโทษเป็นมรดกมา เกิดมามีอยู่แล้วก็เป็นไป
ได้ แต่ต้องทบทวนว่าวินัยข้อนั้น ใช้ได้กับกาลสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วหรือไม่
ถ้าตรวจสอบแล้วใช้ได้ก็ใช้ต่อไป ถ้าใช้ไม่ได้แล้วก็ต้องเปลี่ยน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2539 : 8 - 10) ความมีวินัย หมายถึง การที่
บุคคลปฏิบัติตนตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้ เพื่อให้บุคคลอยู่ร่วม
กันในสังคมอย่างสันติสุข) ให้ความหมายของระเบียบวินัยดังนี้ วินัยในความหมายของความ

เป็นระเบียบ เช่นว่า การเคร่งครัดในการเดินทางในการจราจร หรือวินัยในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เป็นต้น อย่างที่เข้าใจกันส่วนมากในปัจจุบันเป็นเพียงส่วนเล็กน้อยของวินัย วินัยที่แท้จริงในความหมายกว้าง คือระบบระเบียบทั้งหมดของชีวิตและสังคมมนุษย์ ซึ่งจะตั้งอยู่ได้ดีเป็นผลสำเร็จ ต้องอาศัยความเป็นเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น โดยเป็นเหตุผลแก่กัน วินัยจึงมีที่มาของกฎธรรมชาติที่นำมาวางเป็นกฎหมายในหมู่มนุษย์

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ (2545 : 72) ให้ความหมายว่า วินัย หมายถึง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน วินัยจึงเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมคนให้เราใช้ความรู้ความสามารถไปในทางที่ถูกที่ควร คือทำให้เป็นคน “ฉลาดใช้” นั่นเอง

กู๊ด (Good. 1973 : 525) ได้กล่าวถึงวินัย ว่า หมายถึง การบังคับควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ไม่ใช่การบังคับโดยอำนาจภายนอก แต่เป็นการบังคับโดยอำนาจภายในของบุคคล และเป็นอำนาจอันเกิดจากการเรียนรู้หรือยอมรับคุณค่าอันใดอันหนึ่ง ซึ่งทำให้บุคคลสามารถบังคับพฤติกรรมตนเองได้

วินเซนต์ (Vincent. 1961 : 42-43) ได้สรุปความหมายของควมมีวินัยว่า หมายถึง การที่บุคคลไม่ทำอะไรใด ๆ อันจะเป็นผลให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนในอนาคต หรือการไม่เข้าไปยุ่งกับเรื่องส่วนตัวและสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งการที่บุคคลกระทำสิ่งที่ตนไม่อยากจะทำ แต่การกระทำนั้นช่วยให้ความต้องการและสิทธิของผู้อื่นได้รับการตอบสนอง หรือการกระทำสิ่งอันเป็นผลให้ผู้นั้นประสบผลสำเร็จในอนาคต

สรุปได้ว่าควมมีวินัยหรือควมมีระเบียบวินัย หมายถึง การที่บุคคลรู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน กฎหมาย ข้อบังคับ กติกาของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรม อันจะนำมาสู่ควมสงบสุขในชีวิตของตนและควมเป็นระเบียบในสังคม

3.2 คุณลักษณะของควมมีวินัย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 59-69) กล่าวถึง ลักษณะของควมมีวินัย ว่ามีคุณลักษณะ ดังนี้

- 3.2.1 มีความสามารถควบคุมอารมณ์
- 3.2.2 มีความสามารถควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม
- 3.2.3 มีความเชื่อมั่นในตนเอง

3.2.4 มีความรับผิดชอบ

3.2.5 มีความสามารถในการชะลอความต้องการ

3.2.6 สามารถคาดหวังผลกระทบที่จะเกิดขึ้นภายหลัง

3.2.7 มีการตั้งเป้าหมายเพื่ออนาคต

วไลพร จันทรศิริ (2530 : 12-14) ได้สรุปคุณลักษณะของความมีวินัย หรือความมีวินัยในตนเอง ได้ดังนี้ คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ เคารพ ในสิทธิของผู้อื่น มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีลักษณะมุ่งอนาคต มีความ เป็นผู้นำ มีความตรงต่อเวลา รู้จักกาลเทศะ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความอดทนขยันหมั่นเพียร รู้จักเสียสละ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และยอมรับการกระทำของตนเอง

กล่าวโดยสรุปผู้ที่มิคุณลักษณะความมีวินัย จะมีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

- 1) มีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ รายงานหรือนำเสนองานหน้าชั้นเรียนด้วยความมั่นใจ และกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง
- 2) มีความเป็นผู้นำ ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และร่วมทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ
- 3) มีความรับผิดชอบ ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ทำงานที่ได้รับมอบหมายทันที ตั้งใจในด้รงรับ ยอมรับและแก้ไขในงานที่ผิดพลาด
- 4) มีความตรงต่อเวลา รู้จักกาลเทศะ ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ส่งงานตรงตามกำหนด มาเรียนทันเวลา
- 5) เคารพในสิทธิของผู้อื่น ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ เข้าแถวรอรับบริการทุกครั้ง ขออนุญาตครูออกและเข้าห้องเรียน
- 6) มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ แต่งกายสุภาพถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน
- 7) มีลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง สามารถอดใจรอผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งดีกว่าปัจจุบันได้
- 8) มีความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง มีลักษณะของพฤติกรรมหรือความรู้สึกของบุคคลที่คิดและกระทำ ดังนี้ คือ ไม่หลอกลวงตนเองและผู้อื่น ไม่ทุจริต ไม่หาประโยชน์ในทางมิชอบ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และละอายเกรงกลัวต่อบาป
- 9) มีความอดทนขยันหมั่นเพียร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ให้สำเร็จด้วยความมานะอดทน มีจิตใจเข้มแข็งไม่ยอมแพ้อุปสรรคที่เกิดขึ้น มีความพยายาม

อย่างสม่ำเสมอ มุ่งปฏิบัติหน้าที่การงานจนสำเร็จ

10) รู้จักเสียสละและมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หมายถึง การยอมเสียสละสิทธิและยอมลำบากเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น โดยการช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งได้รับความเดือดร้อนให้ได้รับความสุขมาก

3.3 ความสำคัญและความจำเป็นและประโยชน์ของระเบียบวินัย

สังคมจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยหรือกฎหมายสำหรับควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมนั้น กฎหมายเป็นทั้งเครื่องหมายรองรับสิทธิเสรีภาพของบุคคลแต่ละคนที่มีความสามารถน้อยกว่าไปในตัว เช่นเดียวกันในโรงเรียน ระเบียบก็มีความสำคัญ และมีความจำเป็นในการควบคุมความประพฤติของนักเรียน

3.3.1 ความจำเป็นของระเบียบวินัยในโรงเรียน จำแนกได้ 4 ประการ คือ (ชาญชัย อินทรประวัตติ. 2526 : 22)

1) จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยปกติแล้วคนเราจะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เมื่อเขาได้เรียนรู้ถึงระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น ๆ การที่นักเรียนมาอยู่ร่วมกันในโรงเรียนก็มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงระเบียบของโรงเรียน เพื่อจะได้ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข

2) จำเป็นต่อการพัฒนาให้นักเรียนเจริญงอกงามไปสู่วุฒิภาวะ นักเรียนจะต้องเสริมสร้างบุคลิกภาพแห่งความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งได้แก่ การควบคุมตนเอง การพึ่งตนเอง และความอดทน หากนักเรียนไม่ได้รับการฝึกในเรื่องระเบียบวินัยในโรงเรียน เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะไม่มี ความอดทน และพึ่งตนเองได้ยาก

3) จำเป็นต่อการที่จะทำให้คนรู้ผิดรู้ชอบชั่วดี กระทำในสิ่งอันควรและไม่กระทำในสิ่งที่ไม่ควร

4) จำเป็นสำหรับความมั่นคงทางอารมณ์ของนักเรียน นักเรียนอาจจะไม่มี ความมั่นใจว่าควรทำอะไรแค่ไหน เพราะขาดประสบการณ์ ระเบียบจึงเป็นแนวทางให้เขาปฏิบัติทำให้ไม่สับสนและสบายใจ เมื่อทราบว่าควรทำอะไร และไม่ควรทำอะไร ความมั่นคงของอารมณ์ก็จะเกิดขึ้น

ธีรวุฒิ ประทุมทรัพย์ (2526 : 22-25) กล่าวว่า ระเบียบที่กำหนดขึ้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมความประพฤติของนักเรียน ถ้านักเรียนฝ่าฝืนระเบียบจะถูกทำโทษหนักเบา ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบ การควบคุมความประพฤติของนักเรียนเน้นที่การออกระเบียบและการควบคุมความประพฤติให้เป็นไปตามระเบียบที่ออก ผลการบริหาร

จึงมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นระเบียบวินัยยังมีความจำเป็นต่อนักเรียน เพราะระเบียบช่วยให้คนควบคุมตนเองได้ ช่วยฝึกให้นักเรียนได้ตระหนักว่า การอยู่ในระเบียบ กฎ กติกา ก่อให้เกิดความสุข ความสามัคคี จำเป็นต้องได้รับการปลูกฝัง และฝึกให้ควบคุมตนเองในขณะที่เป็นนักเรียนในโรงเรียน เพราะเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ออกไปอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม จะได้ไม่ประพาศติศีลระเบียบสังคม ผิดกฎหมายบ้านเมือง และวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละกลุ่มสังคม นับถือร่วมกัน การฝึกให้นักเรียนมีระเบียบปฏิบัติ จึงเป็นภาระหน้าที่สำคัญของโรงเรียนที่จะละเว้นเสียมิได้

3.3.2 ประโยชน์ของวินัย เนื่องจากว่าวินัยมีความสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นระเบียบของมนุษย์ ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ถ้าขาดวินัยเสียแล้ว มนุษย์ก็จะมีเครื่องมือควบคุม ก่อให้เกิดปัญหาต่างคนต่างประพาศติสิ่งต่าง ๆ ตามใจชอบ ซึ่งก่อความทุกข์และความเดือดร้อนได้ ฉะนั้นผู้ที่มิระเบียบวินัย จะช่วยให้

- 1) มีชีวิตอยู่อย่างไม่เดือดร้อน
- 2) เกิดโรคภัยไข้เจ็บไป ชื่อเสียงดี
- 3) เป็นคนมีสติอยู่เสมอ ไม่หลงงมงาย ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด อายุขนาดไหน
- 4) ทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิตของผู้ปฏิบัติ

สรุปได้ว่า สังคมจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยหรือกฎหมายสำหรับควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมนั้น เพราะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นระเบียบของมนุษย์ ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

3.4 การปลูกฝังและการเสริมสร้างคามมีวินัย

การปลูกฝังและการเสริมสร้างคามมีวินัยให้แก่คนในชาตินั้น จะต้องดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และไม่ควรปล่อยให้เป็นการกระทำที่ของรัฐบาลแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกฝ่ายที่จะต้องช่วยเหลือและร่วมมือกันโดยเริ่มต้นที่เยาวชน ซึ่งเป็นนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลขึ้นไป ด้วยการฝึกฝนอบรมจนเป็นเกิดเป็นนิสัย และนำเอาระเบียบวินัยที่ได้รับฝึกฝนไว้นั้นออกไปปฏิบัติจริงในชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและโรงเรียนแล้ว โรงเรียนยังมีส่วนช่วยชักนำประชาชนในชุมชนให้ประพฤติปฏิบัติตามไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญในการปลูกฝังนักเรียนให้มีความรู้ ทักษะ จนเกิดเป็นนิสัย และมีเจตคติที่ดี ดังที่ เวอร์เบิล (Verble. 1985 : 40-42) ได้เสนอว่า ครูต้องมีเทคนิคในการเลือกการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีการเตรียมการให้พร้อม อีกทั้งมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องขึ้น

3.4.1 ลักษณะการเกิดวินัยกับบุคคล ชาญยุทธ ไสยาศรี (2547 : 18-19) ได้กล่าวถึงผลการศึกษาที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้ศึกษาไว้ว่า การเกิดวินัยกับบุคคล เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1) วินัยที่เกิดจากสังคมภายนอก หรือผู้อื่นเป็นผู้ควบคุมให้มีวินัย เป็นการกระทำตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ โดยได้รับการแนะนำ ชี้แนะ บอกกล่าว สั่งหรือบังคับ เพื่อให้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องเหมาะสมในสังคม การแนะนำบอกกล่าวอย่างมีเหตุผล ช่วยให้เกิดการปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ นำไปสู่ความเคยชินที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของจริยธรรม ที่จะนำไปสู่การมีวินัยในตนเอง เรียกว่า “วินัยภายนอก”

2) วินัยที่เกิดจากบุคคลผู้นั้นเองเป็นผู้ควบคุมให้เกิดวินัย เป็นการตัดสินใจและเลือกกระทำด้วยความสมัครใจของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความเคยชินที่มีความรู้สึกรู้จักคิด ความเชื่อทางจริยธรรมในการปฏิบัติตามระเบียบเพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

3.4.2 การสร้างวินัยให้ได้ผล พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2539 : 22 – 25) ได้ปาฐกถาถึงการเสริมสร้างวินัย ว่า สามารถเสริมสร้างโดยการทำให้เป็นพฤติกรรมครั้งแรก และให้เกิดการกระทำเช่นนั้นอย่างต่อเนื่อง พ่อแม่ต้องมีวินัยและเป็นแบบอย่างที่ดี อบรมสั่งสอนเด็ก หากปล่อยให้ไม่มีพฤติกรรมเคยชินเป็นอย่างอื่นก็จะแก้ไขลำบาก เมื่อเติบโตขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมถ่ายทอดเรื่องระเบียบวินัย การสร้างวินัยให้ได้ผลต้องใช้ระบบสัมพันธ์ขององค์รวม คือ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านพฤติกรรม คือ ให้มีพฤติกรรมดีด้วยความเคยชิน
- 2) ด้านจิตใจ คือ มีความสุข ความพึงพอใจในการทำพฤติกรรมนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น
- 3) ด้านปัญญา คือ มีความรู้ ความเข้าใจเหตุผล เห็นคุณค่าของการกระทำ จะสนับสนุนให้จิตใจต้องการพฤติกรรมนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น

3.4.3 การพัฒนาที่เสริมสร้างวินัย ได้แก่

- 1) กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ ญาติ ครู เพื่อที่จะได้เป็นต้นแบบของพฤติกรรม ให้ความรัก ความอบอุ่น ศรัทธา และความสุขทางใจ ตลอดจนชี้แนะเหตุผลให้ใช้ปัญญาพิจารณา
- 2) การเสริมสร้างจิตใจให้มีอุดมคติมุ่งมั่นประพฤติโดยใช้ปัญญาไตร่ตรอง เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิดความภูมิใจ

3.4.4 แนวทางในการเสริมสร้างความมีวินัยให้เกิดขึ้นกับนักเรียน มีหลักการดังนี้ (Wayson and Lasley. 1984 : 419-421)

- 1) สร้างสัญลักษณ์และคำขวัญ
- 2) สนับสนุนความเป็นผู้นำ เพื่อสร้างคุณค่าทางบวกให้แก่โรงเรียน
- 3) ต้องทำให้นักเรียนมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและเกิดความรับผิดชอบร่วมกัน
- 4) เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตั้งกฎเกณฑ์ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

5) สร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการให้ชัดเจน

3.4.5 การสร้างเสริมวินัยให้กับนักเรียน มีดังต่อไปนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช. 2537 : 219)

- 1) ควรฝึกฝนจนเกิดเป็นนิสัย เพื่อให้เกิดความเคยชิน
- 2) ความมีวินัยในตนเองคือวินัยสูงสุดที่พึงปรารถนา
- 3) การฝึกระเบียบวินัยควรสอดแทรกในทุกวิชา
- 4) ต้องให้นักเรียนเข้าใจในวิถีทางของประชาธิปไตย
- 5) ความมีระเบียบวินัยขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรมเป็นสำคัญ ต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป ควรใช้วิธีจูงใจมากกว่าบังคับ

3.4.6 การสร้างวินัย ต้องมีฐานะอยู่บนความจริง ความรู้จริง เริ่มต้นจากการสัมผัสความจริงระดับเบื้องต้น ซึ่งเมื่อนำมาติดต่อกจะทำให้รู้ความจริงลึกซึ้งขึ้นอีก ถ้ารู้สึกก็จะทำให้เชื่อมโยงความรู้ได้ เรียกว่า ปัญญา การเรียนรู้ควรไปให้ถึง 3 ระดับ คือ (ประเวศ วะสี. 2537 : 14)

- 1) เกิดความรู้ที่รู้ความจริง
- 2) เกิดปัญญาที่เชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ได้
- 3) เกิดจิตสำนึกเพราะความเข้าใจตัวเอง สัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การสร้างวินัยให้กับเด็กและเยาวชนควรได้รับการฝึกให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยทารกเป็นต้นมา ทั้งนี้ในการสร้างเสริมและปลูกฝังความมีวินัยต้องทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพราะวินัยมาจากตัวมนุษย์ทุกคน โดย พ่อ แม่ ผู้ปกครองเป็นผู้พัฒนาให้ดีขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา

4. ความพึงพอใจ

4.1 ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Satisfaction” ได้มีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจ ไว้หลายประการ ดังนี้

กิติมา ปรีดีคิลิก (2534 : 321-322) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกพอใจในงานที่ทำ เมื่องานนั้นให้ประโยชน์ตอบแทนทางด้านวัตถุและทางจิตใจ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเขาได้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2532 : 130) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้รับผลตอบแทน คือ ผลที่ความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญกำลังใจ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

สุกสิริ โสมาทศ (2544 : 49) สรุปความหมายของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงาน หรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนรู้ จึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจ ในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน และต้องการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ

กูด (Good. 1973 : 320) ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับความรู้สึกพอใจ ซึ่งเป็นผลจากความสนใจ ทักษะคติที่ดีต่อบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ การศึกษาความพึงพอใจจะต้องศึกษาปัจจัย และองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุแห่งความพึงพอใจเท่านั้น

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการที่ได้รับการตอบสนองความต้องการของบุคคลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกรักชอบ ยินดี และมีความสุข เมื่อกิจกรรมนั้น ๆ บรรลุเป้าหมายตามความต้องการของตนเอง

4.2 องค์ประกอบของความพึงพอใจ

กัจรการ (Kidrakran. 1989 : 7) ได้กล่าวถึงแนวคิดของแฮทฟีลด์ และฮิวแมน ที่ได้ทำการพัฒนาแนวความคิดของนักวิจัยต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือวัดความพึงพอใจในการ

ปฏิบัติงาน พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

ตัวแปรที่ 1 องค์ประกอบที่เกี่ยวกับงานปัจจุบัน ประกอบด้วย

1. ความตื่นเต้น/น่าเบื่อ
2. ความสนุกสนาน/ความไม่สนุกสนาน
3. ความโล่ง/ความสลับ
4. ความท้าทาย/ไม่ท้าทาย
5. ความพึงพอใจ/ไม่พึงพอใจ

ตัวแปรที่ 2 องค์ประกอบทางด้านค่าจ้าง ประกอบด้วย

1. ถือว่าเป็นรางวัล/ไม่ถือว่าเป็นรางวัล
2. มาก/น้อย
3. เป็นทางบวก/เป็นทางลบ

ตัวแปรที่ 3 องค์ประกอบทางด้านเลื่อนตำแหน่ง ประกอบด้วย

1. ยุติธรรม/ไม่ยุติธรรม
2. เชื่อถือได้/เชื่อถือไม่ได้
3. เป็นเชิงบวก/เป็นเชิงลบ
4. เป็นเหตุผล/ไม่เป็นเหตุผล

ตัวแปรที่ 4 องค์ประกอบทางด้านผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชา ประกอบด้วย

1. อยู่ใกล้/อยู่ไกล
2. ยุติธรรมแบบจริงใจ/ไม่ยุติธรรมผู้บังคับบัญชา

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์มหาสารคาม
RAJABHAT WISITWASAN UNIVERSITY

ตัวแปรที่ 5 องค์ประกอบทางด้านเพื่อนร่วมงาน ประกอบด้วย

1. เป็นระเบียบเรียบร้อย/ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย
2. จงรักภักดีต่อที่ทำงาน/ไม่จงรักภักดีต่อที่ทำงานและเพื่อนร่วมงาน
3. สนุกสนานรื่นเริง/ดูไม่มีชีวิตชีวา
4. คุ้นเคยใจเอจจริงเอจจัง/ดูเหนียว

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจนั้นขึ้นอยู่กับ งานที่ทำในปัจจุบัน ค่าจ้างหรือรางวัล ตำแหน่งฐานะสถานะภาพ ผู้นำ และเพื่อนร่วมงาน

4.3 การสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพึงพอใจ

ศุภศิริ โสมาเกตุ (2544 : 49) ได้ศึกษาแนวคิดของ สก็อต (Scott. 1970) และนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเสนอแนวคิดในการสร้างแรงจูงใจในการทำงานมีลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 งานควรมีส่วนสัมพันธ์กับความปรารถนาส่วนตัว และความหมายต่อผู้ทำ

ลักษณะที่ 2 งานต้องมีการวางแผนและวัดสำเร็จได้โดยใช้ระบบการทำงาน และการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้ผลในการสร้างสิ่งจูงใจภายในเป้าหมายของงาน ต้องมีความภูมิใจในการทำงานโดยตรง งานนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้

การนำแนวคิดมาใช้ในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนการสอน มีแนวทางดังนี้

4.3.1 ศึกษาความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน และระดับความสามารถ หรือพัฒนาการตามวัยของผู้เรียน

4.3.2 วางแผนการสอนอย่างเป็นกระบวนการ และประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและกำหนดเป้าหมายในการทำงาน สะท้อนผลงานและทำงานร่วมกันได้

นอกจากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวแล้ว เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม วิธีการ สื่อ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน จนบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง โดยให้ผู้เรียนได้รับผลตอบแทนจากการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง โดยเฉพาะผลตอบแทนภายใน หรือรางวัลภายในที่เป็นความรู้สึกของผู้เรียน เช่น ความรู้สึกถึงความสำเร็จของตนเมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ส่วนผลตอบแทนภายนอก เช่น คำชมเชย คะแนนผลสัมฤทธิ์ที่น่าพอใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องชมเชยจากบุคคลอื่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนเกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ซึ่งครูจะต้องเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจเพื่อจะนำไปสู่เป้าหมาย เมื่อเกิดความพึงพอใจ

จะเกิดผลที่ดีต่อการเรียนรู้ ผลดีหรือน่าพอใจ นำไปสู่ความพึงพอใจทำให้งานที่ทำประสบผลสำเร็จ ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ในสิ่งที่เกิดจากการได้รับตอบสนองในสิ่งที่ตนเองคาดหวังไว้ เป็นไปตามคาดหวัง จนทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

5. หนังสืออ่านเพิ่มเติม

5.1 ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ได้มีหน่วยงานและนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ดังนี้

ธีระชัย ปุณณโชติ (2532 : 2-8) ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่า คือหนังสือที่นักเรียนอ่านแล้ว จะได้รับความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น ตามหลักสูตร หนังสือแต่ละเล่มอาจใช้ในชั้นใดชั้นหนึ่ง หรือใช้ได้หลายระดับชั้น

ประดัด จันทร์สุขศรี (2537 : 5) ได้ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม คือ หนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตร เพื่อช่วยให้นักเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนอกจากนั้น ยังช่วยให้นักเรียนสามารถศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมกับวัย และความสามารถในการอ่านของแต่ละคน

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2538 : 3) ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม คือ หนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตร สำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัย และความสามารถในการอ่านของแต่ละคน หนังสือประเภทนี้เคยเรียกว่า “หนังสืออ่านประกอบ”

อาภาภรณ์ อินเสมียน (2541 : 27) กล่าวว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง หนังสือที่ใช้ในการเสริมประสบการณ์ตามเนื้อหาของหลักสูตรที่ครูจัดหา หรือนำมาประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง มีทักษะการอ่านและมีนิสัยรักการอ่านด้วย

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม คือหนังสือที่ครูนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้อ่าน ได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นการฝึกนิสัยที่ดีในการอ่านและการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

5.2 ลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

5.2.1 ลักษณะและรูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติม มีส่วนสำคัญในการจูงใจให้เด็กมีความสนใจหรือไม่สนใจได้ ลักษณะหนังสือเด็กจะเป็นเช่นไรนั้น คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้จัดพิมพ์หนังสือสภาพและแนวโน้มของหนังสือเด็กออกเผยแพร่ ได้สรุปลักษณะของหนังสืออ่านสำหรับเด็กไว้ดังนี้ (อาภากรณ์ อินเสมียน. 2541 : 28)

- 1) คำโครงเรื่องสำหรับเด็กง่ายกว่าเรื่องสำหรับผู้ใหญ่
- 2) เรื่องสำหรับเด็กต้องสั้นกว่าเรื่องสำหรับผู้ใหญ่
- 3) ตัวเอกของเรื่องมักจะเป็นเด็ก หรือสัตว์
- 4) ภาพประกอบเรื่องสำหรับเด็กมีบทบาทมากกว่าผู้ใหญ่ สำหรับผู้ใหญ่

จะมีภาพประกอบ หรือ ไม่มีก็ได้

5.2.2 ลักษณะทั่วไปของหนังสืออ่านเพิ่มเติม หรือหนังสือสำหรับเด็ก มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 38 – 39)

- 1) มีภาพประกอบ หนังสือจะต้องมีภาพประกอบเนื้อหา โดยเฉพาะถ้าเป็นหนังสือสำหรับเด็กเล็ก จะมีภาพทุกหน้า สีและขนาดของภาพจะต้องเหมาะสมกับวัย และจิตวิทยาของเด็ก
- 2) การเขียนตัวอักษรต้องเป็นไปตามรูปแบบที่ถูกต้องและอ่านง่าย ขนาดและสีเหมาะสมกับวัยของเด็ก
- 3) ความยาวของเรื่องที่นิยมเขียนกันทั่วไปคือ 16 – 24 หน้า แต่ละหน้าไม่ควรมียาวข้อความมากนัก เพราะความสนใจของเด็กจะมีในระยะสั้นๆ ถ้ายาวเกินไปเด็กจะเบื่อ

5.3 ลักษณะที่ดีของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก จากการศึกษาพบว่า หนังสือสำหรับเด็กที่ดีมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ (อาภากรณ์ อินเสมียน. 2541 : 28)

- 1) คุณภาพด้านการพิมพ์ สามารถพิมพ์ตัวอักษร ภาพประกอบได้ชัดเจน มีสีสวยงาม ดึงดูดความสนใจของเด็ก
- 2) คุณภาพการจัดหน้าและรูปเล่ม จัดให้เป็นไปตามหลักจิตวิทยาเด็ก หน้าหนังสือดูโปร่งตา การใช้ตัวอักษรมีขนาดเหมาะสมกับวัยของเด็ก
- 3) คุณภาพการเขียนเรื่อง หรือผู้เขียนต้องมีความสามารถในการผูกเรื่อง ให้สนุกใช้ถ้อยคำสละสลวย เด็กอ่านแล้วเข้าใจ

4) คุณภาพทางศิลปะ ควรเขียนโดยให้อารมณ์แก่ผู้อ่าน เขียนอย่างประณีต สีสันต้องเหมาะสมสวยงาม

5.3.2 แนวทางในการพิจารณาและเลือกหนังสือส่งเสริมการอ่านหรือหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่ดี ต้องมี 4 ลักษณะ คือ (รัตพร ชังธาดา. 2531 : 38-47)

1) เรื่องดี คือ มีแนวคิดที่มีคุณค่า เหมาะสมกับวัยของเด็ก มีโครงเรื่องเหมาะสมกับแนวคิดสั้น ๆ ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน มีตัวละคร ฉาก บรรยากาศ และกาลเวลาเหมาะสม เนื้อหาสนองความต้องการตามวัย มีคุณค่าเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม การดำเนินเรื่องรวดเร็ว น่าสนใจชวนติดตาม

2) ภาษาดี มีองค์ประกอบที่จะต้องพิจารณา คือ คำและสำนวนภาษา การใช้คำควรสุภาพ ตรงไปตรงมา สำนวนภาษาถูกต้องตามหลักภาษาสั้น ๆ ความยากง่ายพอเหมาะ ไม่วกวนคลุมเครือ

3) ภาพประกอบดี ลักษณะของภาพมีชีวิตชีวา ก่อให้เกิดจินตนาการ สอดคล้องกับเนื้อหา ขนาด และปริมาณเหมาะสมกับวัย ตรงตามความเป็นจริง

4) รูปเล่มดี มีรูปเล่มหรือรูปทรงที่น่าสนใจ ดึงดูดใจให้หยิบอ่าน แข็งแรงทนทาน ขนาดและปริมาณของตัวหนังสือเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและความสนใจของเด็ก ใช้วัสดุที่มีคุณภาพดี

สรุปได้ว่า การพิจารณาและเลือกหนังสือส่งเสริมการอ่านหรือหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่ดี ต้องเรื่องดี ภาษาถูกต้อง ภาพประกอบสวยงาม รูปเล่มสวยงามน่าสนใจ และอยู่ในความสนใจของเด็กแต่ละวัย

5.4 คุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

5.4.1 คุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับเด็ก หนังสือจะมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของเด็กในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือสำหรับเด็กให้คุณค่า ดังนี้ (รัตพร ชังธาดา. 2531 : 7-8)

- 1) ช่วยให้เด็กเกิดความพร้อมในการอ่าน
- 2) ช่วยลับสมองและส่งเสริมเชาวน์ปรีชา
- 3) ช่วยสนองความต้องการและความสนใจของเด็ก
- 4) ช่วยให้เด็กอ่านหนังสือได้คล่องและแตกฉาน
- 5) ช่วยให้เด็กได้รับความบันเทิงเพลิดเพลินใจด้วยการอ่าน
- 6) ช่วยให้เด็กเกิดโลกทรรศน์กว้างไกล มีความรอบรู้ทันโลกทันเหตุการณ์

- 7) ช่วยให้เด็กเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่ผ่านมา
- 8) ช่วยเสริมทักษะการอ่าน ซึ่งเป็นสื่อนำไปสู่การแสวงหาความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างสะดวก
- 9) ช่วยเสริมสร้างให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน อ่านหนังสือเป็น และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการอ่านหนังสือ
- 10) ช่วยเสริมสร้างบุคลิกลักษณะ นิสัย ค่านิยม ทักษะคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันดีงามให้กับเด็ก

5.4.2 คุณค่าและประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสือส่งเสริมการอ่าน มีดังนี้ (วิริยะ สิริสิงห์. 2537 : 27-28)

- 1) ช่วยให้เด็กได้รับความบันเทิง สนุกสนานเพลิดเพลิน สนองตอบความต้องการของเด็กแต่ละวัย
- 2) ช่วยสร้างความคิดคำนึง และความคิดสร้างสรรค์
- 3) ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กให้เจริญตามวัย
- 4) ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ และแบบอย่างอันพึงปรารถนา
- 5) ช่วยให้เด็กรู้จักอ่านหนังสือ อ่านหนังสือเป็น อ่านหนังสือเก่ง เกิดนิสัยรักการอ่าน
- 6) ช่วยทดแทนความรู้สึกที่เด็กขาดหายไป
- 7) ช่วยให้เด็กได้อ่านหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับวัย

สรุปได้ว่าการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นสื่อที่มีคุณค่าและสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างหลากหลายทั้งทักษะ ทั้งการอ่าน การเขียน ความคิด คุณธรรมจริยธรรม สติปัญญา อารมณ์ เพราะการอ่านเป็นทักษะสำคัญที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ หากเด็กรักการอ่าน สามารถอ่านได้อย่างแตกฉานก็จะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้อื่น และสร้างนิสัยถาวรให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และนำไปสู่การแสวงหาความรู้ นำชีวิตสู่ความสำเร็จ

6. แผนการเรียนรู้

แผนการเรียนรู้หรือแผนการสอน เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ครูสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าไม่มีครูคนใดสอนได้โดยไม่มีเตรียมการ ไม่ว่าครูคนนั้นจะเก่งสักปานใด การเตรียมการสอนโดยเตรียมแผนสอนหรือแผนการเรียนรู้ จะช่วยให้ครูมีความรู้ในเนื้อหาที่จะสอนอย่างถูกต้อง ทำให้ครูมีความมั่นใจในตัวเองสามารถดำเนิน

การสอนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของนักเรียน และมีจุดประสงค์ในการสอนแต่ละครั้ง อย่างแน่นอนว่าจะสอนเนื้อหาสาระอะไร เพื่ออะไร และให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ ตรงตามเป้าหมายของการเรียนการสอนนั้น ๆ เพราะการทำแผนการสอนหรือแผนการเรียนรู้ เป็นการวางแผนกำหนดรูปแบบของบทเรียนแต่ละเรื่อง ซึ่งจะเป็นแนวในการดำเนินการ จัดการเรียนการสอนแก่ครูให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายความคิดรวบยอดเนื้อหาและการวัดผล ประเมินผลที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยครูนำวิชาหรือกลุ่มสาระที่จะต้องทำการสอน ตลอดจนภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ การใช้สื่อและอุปกรณ์ และการวัดผลประเมินผล ตลอดจนเป็นเครื่องมือแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ตามที่กำหนดไว้ในสาระการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่ม ที่ตรงกับสภาพที่เป็นจริงของท้องถิ่น

6.1 ความสำคัญของแผนการเรียนรู้

6.1.1 ความสำคัญของแผนการจัดการเรียน การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ (วัฒนาพร ระงับทุกข์. 2545 : 2)

- 1) ก่อให้เกิดการวางแผนและการเตรียมการล่วงหน้าเป็นการนำเทคนิควิธีการสอนการเรียนรู้ สื่อเทคโนโลยีและจิตวิทยาการเรียนการสอนมาผสมผสานประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ
- 2) ส่งเสริมให้ครูผู้สอนค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร เทคนิคการเรียนการสอนการเลือกใช้สื่อ การวัดและประเมินผลตลอดจนประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำเป็น
- 3) เป็นคู่มือการสอนสำหรับตัวครูผู้สอนและครูที่สอนแทนนำไปใช้ปฏิบัติการสอนอย่างมั่นใจ
- 4) เป็นหลักฐานแสดงข้อมูลด้านการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผล ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป
- 5) เป็นหลักฐานแสดงความเชี่ยวชาญของครูผู้สอน ซึ่งสามารถนำไปเสนอเป็นผลงานทางวิชาการได้

6.1.2 ความสำคัญของแผนการสอน มีดังนี้ (ชาญชัย อาจิณสมภาร. 2538 : 17)

- 1) กระตุ้นให้ครูมีความคิดสร้างสรรค์
- 2) ใช้เป็นคู่มือสำหรับการสอน
- 3) เป็นการวางแผนช่วยป้องกันการสูญเสียวเวลา

- 4) ป้องกันครูไม่ให้ออกนอกเนื้อหาวิชา
- 5) ทำให้เกิดความมั่นใจในการสอน โดยเฉพาะครูใหม่
- 6) สามารถประยุกต์กิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับนักเรียน
- 7) เป็นเครื่องมือการตรวจสอบความสามารถในการสอนของครูสำหรับผู้บริหารโรงเรียน
- 8) เป็นประโยชน์กับครูที่ช่วยสอนแทนได้อย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่าแผนการเรียนรู้มีความสำคัญสำหรับครูที่จะใช้เป็นกรอบคู่มือในการวางแผน เตรียมการสอน สื่ออุปกรณ์การสอนที่ช่วยพัฒนานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ครูมีทิศทางในการจัดการเรียนการสอนที่ถูกต้อง มีความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอน

6.2 หัวข้อสำคัญของแผนการเรียนรู้

รุจิรี ภูสาระ (2545 : 160) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นระดับใดสาระวิชาใด แบบใด ก็มีส่วนประกอบที่เหมือนกัน ซึ่งครูจะต้องเขียนแต่ละส่วนให้ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในการเขียนแผนการเรียนรู้ มีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

6.2.1 หัวเรื่องของแผนการจัดการเรียนรู้

6.2.2 สาระสำคัญ (Concept) เป็นการสรุปประเด็นของความรู้หรือเนื้อหาที่ครูต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้ครั้งนั้น ๆ อาจเขียนในลักษณะของความหมายความสำคัญ หรือการนำไปใช้

6.2.3 จุดประสงค์การเรียนรู้ ควรเขียนให้ครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร (ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และในหลักสูตรฉบับปรับปรุงได้เพิ่มทักษะกระบวนการเข้าไปด้วย)

6.2.4 เนื้อหา ควรเขียนเนื้อหาที่บอกให้รู้ว่าเป็นเรื่องอะไรมีรายละเอียดสั้น ๆ ว่าอย่างไร ถ้าเป็นรายละเอียดที่มีเนื้อหายาวเกินไปต้องนำไปใส่ไว้ในภาคผนวก (ในลักษณะของใบความรู้)

6.2.5 กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการเสนอขั้นตอนหรือกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้

6.2.6 สื่อการเรียนการจัดการเรียนรู้เป็นสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

6.2.7 การวัดผลประเมินผล เป็นการกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการวัดและประเมินผลว่า นักเรียนบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยแยกประเมินเป็นประเมินก่อนสอน ขณะสอน และประเมินหลังสอน

6.2.8 ภาคผนวกหรือเอกสารประกอบท้ายแผน

6.2.9 ความเห็นของผู้ตรวจ

6.2.10 ผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้หรือผลการจัดการเรียนรู้หรือบันทึกหลังสอน ข้อเสนอแนะ

6.3 ขั้นตอนการจัดทำแผนการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545 : 139) ได้กำหนดขั้นตอนการทำแผนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

6.3.1 เลือกรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ นำหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้ว มาพิจารณาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

6.3.2 ตั้งชื่อแผนตามหัวข้อสาระการเรียนรู้

6.3.3 กำหนดจำนวนเวลา ระบุระดับชั้น

6.3.4 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้จากผลการเรียนรู้รายปี / รายภาคที่เลือกไว้ เขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา

6.3.5 เลือกจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วิเคราะห์ไว้แล้วเฉพาะข้อที่สัมพันธ์กับหัวข้อสาระการเรียนรู้ กำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์ปลายทาง ตามธรรมชาติวิชา

6.3.6 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้เป็นรายละเอียดสำหรับนำไปจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้จะเป็นเนื้อหาใหม่ของมวลเนื้อหาที่กำหนดไว้ที่จำเป็นต้องสอน

6.3.7 กำหนดจุดประสงค์นำทางตามลำดับความยากง่ายของเนื้อหานั้น ๆ

6.3.8 เลือกกิจกรรมและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม

6.3.9 เลือกสื่ออุปกรณ์ สำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ที่เลือกมา เช่น รูปภาพ บัตรคำ วัสดุทัศน

6.3.10 จัดทำลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงขั้นตอนการสอนตามธรรมชาติวิชา ตามจุดประสงค์นำทาง และควรคำนึงถึงการบูรณาการเทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เข้าไว้ในแต่ละขั้นตอนด้วย

6.3.11 กำหนดการวัดผลประเมินผลโดยระบุวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งที่เกิดระหว่างเรียน ตามจุดประสงค์ย่อย/ นำทาง และที่เกิดหลังการเรียนการสอน เมื่อจบแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการวัดหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสม เช่น ปฏิบัติจริง การทดสอบความรู้ การทำงานกลุ่ม ฯลฯ

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นระดับใด สาขาวิชาใด แบบใด ก็มีส่วนประกอบที่เหมือนกัน ซึ่งครูจะต้องเขียนแต่ละส่วนให้ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในการเขียนแผนการเรียนรู้

6.4 รูปแบบของแผนการเรียนรู้

รุจิร ภูสาระ (2545 : 148-156) ได้กล่าวถึงรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ใช้กันโดยทั่วไปมีหลายรูปแบบ มิได้กำหนดให้เป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ขึ้นอยู่กับ ความเหมาะสมและสะดวกในการใช้ ที่นิยมเขียนมี 3 รูปแบบ ดังนี้

1. แผนการเรียนรู้แบบตาราง

ตัวอย่างแผนการเรียนรู้แบบตาราง

วัน เดือน ปี เวลา วิชา ชั้น	สาระสำคัญ	จุด ประสงค์ การเรียนรู้	เนื้อหา	กิจกรรม การเรียนรู้ การจัดการ การเรียนรู้	สื่อการเรียน การจัดการ การเรียนรู้	การวัดผล ประเมินผล	หมายเหตุ

2. แผนการเรียนรู้แบบกิ่งตาราง

ตัวอย่างแผนการเรียนรู้แบบกิ่งตาราง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
 วิชา.....ชั้นประถมศึกษาปีที่.....
 บทที่.....เรื่อง.....เวลา.....คาบ
 สาระสำคัญ

.....

จุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์นำทาง	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	ประเมินผล

ความเห็นของผู้ตรวจ.....
 ผลการจัดการเรียนรู้.....

3. แผนการเรียนรู้แบบบรรยาย

ตัวอย่างแผนการเรียนรู้แบบบรรยาย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
 วิชา.....ชั้นประถมศึกษาปีที่.....
 บทที่.....เรื่อง.....เวลา.....คาบ

สาระสำคัญ.....
 จุดประสงค์การเรียนรู้.....
 เนื้อหา.....
 กิจกรรมการเรียนรู้.....
 สื่อการเรียนรู้.....
 การวัดผลประเมินผล.....
 ประเมินก่อนสอน.....
 ประเมินขณะสอน.....
 ประเมินหลังสอน.....

ความเห็นของผู้ตรวจ/ข้อเสนอแนะ

ลงนาม (.....) ผู้บังคับบัญชา
 ตำแหน่ง

ผลการจัดการเรียนรู้ / บันทึกหลังสอน

ผลการเรียน.....

ปัญหา/ อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ / แนวแก้ไข.....

สรุปได้ว่าแผนการจัดการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นระดับใด สาขาวิชาใด แบบใด ก็มี ส่วนประกอบที่เหมือนกัน ซึ่งครูจะต้องเขียนแต่ละส่วนให้ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติ ได้จริงในการเขียนแผนการเรียนรู้

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

ภิกษุญ่น เจนเจริญวงศ์ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาจริยธรรม ด้านความมีเมตตากรุณาของนักเรียนจากการอ่านหนังสือภาพที่มีการนำเสนอพฤติกรรม ของตัวละครเอกในทางบวกและทางลบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน สามเสนนอก กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้อ่านหนังสือภาพที่มี การนำเสนอพฤติกรรมของตัวละครเอกในทางบวก มีพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาสูงกว่า นักเรียนที่ได้อ่านหนังสือภาพที่มีการนำเสนอพฤติกรรมของตัวละครเอกในทางลบ

มาลี กาบมาลา (2532 : บทคัดย่อ) ได้นำหนังสือภาพที่มีเนื้อหาเสริมสร้าง อารมณ์และกำลังใจทดลองใช้นำบทความวิตกกังวลของเด็กป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลเด็ก พบว่า เด็กป่วยเรื้อรังมีความวิตกกังวลลดลงหลังการทดลอง

วารินทร์ อินธิสอน (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบจริยธรรม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยวิธีสอนด้วยหนังสือ การ์ตูนและวิธีสอนปกติ โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองเรียนด้วยหนังสือ การ์ตูนและกลุ่มควบคุมเรียนด้วยวิธีสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียน ด้วยหนังสือการ์ตูนที่มีประสิทธิภาพสูงมีคะแนนพฤติกรรมทางจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่า กลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เฉลิมพล ไยนนท์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจริยธรรมเรื่อง ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความมีสติและมีเหตุผล กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการดูสื่อกับวิธีสอนปกติ ผลการวิจัย พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม หนังสือการ์ตูนสีใช้ประกอบการเรียนการสอน สามารถส่งเสริมการเรียนของนักเรียนได้ดีกว่าการสอนตามปกติ

อาภาภรณ์ อินเสมียน (2541 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หน่วยที่ 1 สิ่งมีชีวิต หน่วยย่อยที่ 3 สัตว์ ชุดสัตว์โลกน่ารัก ทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบรบือ (บรบือราษฎร์ผดุง) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบรบือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม พบผลว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บรรยง อาจกล้า (2542 : บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการประหยัด และการตรงต่อเวลา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 วิชาจริยศึกษา ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนสี และการสอนตามคู่มือครู พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหนังสือการ์ตูนสีมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการประหยัดและการตรงต่อเวลาสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุภาพ ปูนอน (2543 : 116 - 118) ได้พัฒนาการเรียนการสอนและสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านกลุ่มทักษะ ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 เล่ม โดยทดลองใช้กับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2543 โรงเรียนบ้านบรบือ (บรบือราษฎร์ผดุง) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบรบือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุภาพ ทองนุช (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาและพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลบรบือ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบรบือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะการเขียนและหนังสือส่งเสริมการอ่าน จำนวน 4 เล่ม พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พิสิทธิ์ หอมสมบัติ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การพัฒนาวินัยนักเรียน ให้ได้ผลอย่างจริงจังนั้น โรงเรียนจะต้องเห็นความสำคัญ มีแผนนโยบายที่ชัดเจน บุคลากร จะต้องมีความตระหนักในปัญหา ทำคนเป็นแบบอย่าง จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาวินัยนักเรียน และกระตุ้นนักเรียนได้ปฏิบัติตามที่กำหนดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ให้เกิดความเคยชินจนกลายเป็นวินัยในตนเอง โดยการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดี และกระบวนการเรียนรู้อื่น ๆ ให้เอื้อต่อการพัฒนาวินัยนักเรียน ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน แนวทางจากผลการศึกษายังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนางานอื่น ๆ ได้ด้วย

รววิทย์ มาลาสาย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา พฤติกรรมไม่เหมาะสมด้านการขาดเรียน การมาโรงเรียนสาย การไม่สนใจการเรียน การแต่งกายไม่เรียบร้อยเหมาะสม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านบ่อหิน อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี โดยให้การอบรม การให้คำปรึกษา การกวดขันการเข้าเรียน โดยครู อาจารย์มีการจัดกิจกรรมให้เอื้อต่อการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ควบคุมตนเองดีขึ้น มีการแต่งกายที่สะอาดถูกระเบียบตามกฎหมายข้อบังคับของโรงเรียน

จรรยา กุลสุทธิชัย (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานเสริมสร้างพัฒนา ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนบ้านสำโรง (ภิญโญอนุสรณ์) อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยให้การอบรมประจำวันและวันสุดสัปดาห์ การอบรมเสริมสร้างความเข้มแข็ง การนิเทศ การคัดเลือกนักเรียนตัวอย่างเพื่อเป็นต้นแบบ การประกวดนักเรียนที่มีวินัยดีเด่น ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ มีการแต่งกายที่สะอาดถูกระเบียบตามกฎ ข้อบังคับของโรงเรียนและกระทรวงศึกษาธิการ ด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพอนามัยตนเอง สะอาดขึ้น และรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายดีขึ้น

ชาญยุทธ ไสยาศรี (2547 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาการจัดกิจกรรมการดำเนินงาน เสริมสร้างวินัยนักเรียนเมืองเหนือวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา พบโดยสรุปว่า การให้ครูได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การประชุมระดมสมอง ทำความ เข้าใจ การจัดโครงการเสริมสร้างวินัยที่เป็นรูปธรรม ส่งผลให้นักเรียนมีวินัยด้านการแต่งกาย และวินัยการตรงต่อเวลาดีขึ้น

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แมคคลาสกี (McClaskey. 1971 : 5205 – A) ได้ศึกษาทดลองใช้วรรณกรรม ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมและความคิดสร้างสรรค์ไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน

73 คน ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมดังกล่าวสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมด้านจริยธรรม และเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้

ซูกาโร (Zucaro. 1972 : 1304 - A) ได้ใช้หนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวของ ชาวอเมริกันนิโกรเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผิวขาวที่มีต่อ ชาวอเมริกันนิโกร โดยมีการอภิปรายถึงเนื้อหาของหนังสือ พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่อ่าน หนังสือมีการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้อ่านเนื้อหาของหนังสือ และกลุ่มควบคุมไม่มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเลย

อัลท์แมน (Altman. 1974 : 284 – 287) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีคะแนน ทดสอบวัดความภูมิใจในตนเองต่ำสุดจำนวน 18 เป็นกลุ่มทดลองแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกได้รับคำแนะนำในการอ่านหนังสือจากบรรณารักษ์ตลอดเวลา กลุ่มที่ 2 ได้รับ คำแนะนำและอ่านหนังสือชุดเดียวกับกลุ่มแรกคนละ 1 เที้ยว และกลุ่มที่ 3 ได้รับหนังสือ ชุดเดียวกับกลุ่มแรกและกลุ่มที่สองแต่ไม่ได้รับคำแนะนำใดๆเลย ผลการทดลองพบว่า นักเรียนกลุ่มแรกมีพัฒนาการความภูมิใจในตนเองสูงกว่านักเรียนกลุ่มอื่น ๆ

บัตเตอร์เวิร์ท (Butterworth. 1974 : 2043-A) ได้วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่าง ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่าน เจตคติต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ 6 พบว่า ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านและเจตคติต่อโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทั้งสถิติ

มาดาชา (Madarsha. 1985 : 3006-A) ได้ศึกษาการเข้าใจความหมายจากการ์ตูน เป็นสื่อกลางของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่อ่านออกเขียนได้เพียงเล็กน้อยในมาเลเซีย โดยเลือก การ์ตูนที่เสนอเรื่องราวสอดคล้องกับคนในท้องถิ่นที่มีหลายเชื้อชาติและมีความขัดแย้งกัน ในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ผลการศึกษาพบว่า การตีความจากภาพยังอยู่ในระดับที่ ไม่น่าพอใจ

คอดีล (Doyle. 1987 : 2578-A) ได้ศึกษาคุณลักษณะของการ์ตูนที่มีผลต่อ นักเรียนชายและนักเรียนหญิง ซึ่งทดสอบด้วยการ์ตูนแนวใหม่ที่มีรูปแบบสำหรับชาย 5 แบบ สำหรับหญิง 5 แบบ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนมากชอบการ์ตูนซึ่งให้ความสนุกสนาน

แบงส์ (Bangs. 1988 : 10-14) กล่าวถึงการนำหนังสือการ์ตูนประกอบการเรียน การสอนว่า นักเรียนที่เรียนภาษาต่างประเทศสามารถใช้การ์ตูนเพื่อการฟัง การพูด การเรียนรู้

คำศัพท์ใหม่เพิ่มขึ้นได้ นอกจากนั้นยังใช้การรู้พัฒนาความรู้เกี่ยวกับประโยคไวยากรณ์และความหมายของภาษาการสรุปความเข้าใจและเรื่องราวเกี่ยวกับภาพได้

แกรนเลย์ (Cranley. 2003 : 405) ได้วิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติในด้านจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยมาตรการที่โรงเรียนใช้ในการอบรมนักเรียนในเรื่องจริยธรรม มาตรการจัดการศึกษาที่ผสมผสานจริยธรรมเข้าด้วยกัน โดยกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยไว้ 6 ด้าน คือ การสอนจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรอย่างเป็นทางการ การสอนจริยธรรมในหลักสูตรปกติ การสอนจริยธรรมในสถานการณ์ทางประเพณี โดยใช้กิจกรรมการสอนที่ต่อเนื่อง การกำหนดระเบียบและกฎเกณฑ์ของห้องเรียน การดำเนินการตามนโยบายและระเบียบของทางราชการ การวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูยึดคุณธรรมทางพุทธศาสนา การที่โรงเรียนได้จัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรม ความดี โดยวิธีการที่นักเรียนเรียนรู้ แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนในหลักสูตร แต่สิ่งที่จะต้องปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคล การให้เกียรติแก่คนอื่น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุด นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้ข้อค้นพบว่า การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา คือการสอดแทรกคุณธรรมในการจัดการเรียนการสอน ช่วยให้นักเรียนเกิดคุณธรรม จริยธรรมและมีพฤติกรรมที่ดี

จากการศึกษางานวิจัยภายในประเทศและต่างประเทศ โดยสรุปพบว่า จริยธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญ และทำให้ทราบถึงสภาวะต่างๆ ที่มีผลต่อจริยธรรมของเด็ก เช่น สภาพครอบครัวของเด็ก อายุ เพศ อาชีพของผู้ปกครอง และปัจจัยด้านอื่นๆ มีผลต่อการแสดงออกของเด็กในด้านจริยธรรม ทำให้เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่จะศึกษาค้นคว้า นำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาในด้านจริยธรรมของเด็กต่อไป รวมทั้งยืนยันได้ว่า หากรู้จักเลือกนำวิธีการอบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อวิธีการอย่างเหมาะสม ได้แก่ หนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสือส่งเสริมการอ่าน จะส่งผลให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสติปัญญา และพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรมได้อย่างแน่นอน เพราะหนังสือจะเป็นสิ่งเร้าใจที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเพลิดเพลินสนุกสนานในการเรียนได้อีกด้วย